

A könyvtár és a könyvtáros szerepe az olvasás igényének felkeltésében

Egy nagyobb tanulmány előkészületeinek keretében arra kerestünk választ, hogy a fiatalok milyen hatások, körülmények által váltak, válhattak olvasóvá. A sok-sok hatás és körülmény között az egyik volt a nyilvános könyvtár szerepe. Sokan voltak olyanok, akiket a közkönyvtárak segítettek abban, hogy megszeressék az olvasást. Összeállításunkban teljességre természetesen nem törekedhetünk, célunk csupán annyi, hogy felvillantsunk olyan eseteket, amelyek azt bizonyítják, hogy a nyilvános könyvtárral, illetve a könyvtárossal való találkozás meghatározta a fiatal olvasók további életútját. Megismertetett velük egy új világot, kinyitott előttük egy olyan kaput, amely elvezetett a rendszeres olvasás és esetenként az írás gyönyörűségéhez.

A könyvtárral való találkozás koronként és személyenként változott, ezért a visszamemlékezéseket – véletlenszerűségük miatt – semmilyen rendszer szerint nem csoportosítottuk.

Az elmúlt évtizedekben a tudomány került a „véletlen” szót, de ma már tudjuk, hogy sok mindenben elbizonytalanodtunk, amiben korábban biztosak voltunk. Így például feltétel nélkül hittük, hogy abban a családban ahol a „*falakat elborította a könyv*” (Berend T. Iván), vagy ahol a szolgálólány olvasta fel a szépirodalmi csemegéket (Éjszaki Károly), onnan egyenes út vezetett a könyvtárba. Mindez igaz, de akkor hová tesszük azokat, akik titokban (Sinka István), istállóban vagy gyertyafény mellett (Csizmadia Imre) váltak olvasóvá, majd könyvtárlátogatóvá.

Marad tehát, hogy törvényszerűségek keresése helyett eltűnődünk a körülményeken, a genetikán, a véletlenül és nem utolsó sorban a könyvtárosok szerepén.

Az öröklött adottságok, a körülmények és a véletlen bonyolult összefüggéseit Kós Károly csodálatos tömörséggel így foglalta össze:

„Az ember testi és lelki alkata egyrészt azoknak a pozitív és negatív (kedvező és kedvezőtlen) tulajdonságoknak eredménye, melyeket szüleitől, illetve rajtuk keresztül vér szerinti elődeitől örökölt, másrészt azoknak az ugyancsak kedvező vagy kedvezőtlen hatásoknak, melyeket csecsemőkorától érett

emberré fejlődéséig közeli és távoli környezetétől és a körülötte lejátszódó eseményektől kapott és befogadott.

Ezeknek az öröklött és szerzett tulajdonságoknak eredője (summája) az a szilárd vagy gyenge, mély vagy sekély, terjedelmes vagy szűk, jó vagy rossz fundamentum, melyre az életbe kilépő ifjú ember éltenek épületét – az adott körülmények és lehetőségek között – teljesen vagy csonkán, jól vagy rosszul ráépítheti.”

Írásomban annak a folyamatnak bizonyos pillanatait kívánom érzékeltetni, hogy a könyvtárak kinél, miként járultak hozzá sorsuk, életük alakulásához. Azaz miképpen határozták meg az élet fundamentumát a körülmények vagy lehetőségek.

Veres Péter (1897-1970) keresztapjától kunyerálta ki, hozzon számára könyvet az egyletből. A kölcsönzött könyv Conan Doyle regénye, *A sátán kutyája* volt, amit egy éjszaka elolvasott. Édesanyja veszekedett is vele, mert égette a lámpát. Veres Péter szerint az egylet tagjai nagyon keresték a könyveket, így a kölcsönzési idő mindössze néhány nap volt. Erről azt írta: „Hogy milyen kultúréhség volt akkoriban a mieink között, ma már fel sem tudom fogni. Én is tanulni akartam, felfalni az egész tudományt és irodalmat, de nem jutottam hozzá. Próbáltam a községi könyvtárból hozni, de 6 éven alul nem adtak. Mostohaapám nem iratkozott be, rokonaim között egy sem volt könyvszerető ember, így aztán iskola után még hosszú évekig csak kalendáriumok, a füzetes ponyvák és a Friss Újság volt az egyedüli szellemi táplálékomban. Végre 16 éves koromban beiratkozhattam az Egyletbe. Be is iratkoztam rögtön az újjév utáni első napon. Most aztán beszabadultam. A Népszaván kívül a Világ szabadgondolkodóinak lapja, s a Világszabadság járt az Egyletbe. A Várkonyi-féle Földművelő már megszűnt.”

A három elemít végzett **Csorcsán Szűcs Mihály** (1891-1984) visszaemlékezése szerint a Sóhalmi Olvasókör ifjúsági egyesületi könyvtárában találkozott az olvasással. „Az ifjúsági egyesület az olvasóköri életet készítette elő. A parasztfiatalok itt kulturált körülmények között tölthették el a szabad idejüket. Megszerettük a könyvet, az újságokat és a szereplést.”

A hódmezővásárhelyi könyvtáros, helytörténész **Kőszegfalvi Ferenc** (1937) eleve szzenvedélyes olvasó volt, ehhez járult hozzá Bodrogi János, a város ismert könyvtárosa, akinek segítségével amolyan segédkönyvtáros lett. Erre így emlékezett vissza: „1948-at írtak akkor a naptárak fölé, – épphogy tíz múltam –, amikor egy tavaszi napon beóvakodtam a félhomályos kapualján át a Kálvin-téri épületbe, a városi könyvtárba, Bodrogi János elé, Ez a nap, ez a pillanat kötötte a könyvet hozzám, s engemet a könyvekhez. S aki kötözött, Bodrogi János bácsi. Egy rendkívüli műveltségű, hat elemít végzett kőműves segéd, aki mindenkinek tudott könyvet ajánlani, jó-ságos szigorával vásárhelyiek nemzedékét tanította könyvszeretetre. A Munkásotthon könyvtárosaaként kezdte még 1923-ban, aztán 1945-től megyeié váló városi könyvtárban dolgozott. Negyvennégy évig szolgálta és nevelte az olvasókat.(...) Az első két általam kikölcsönzött olvasmány, amit János bácsi kezéből kaptam – soha nem felejttem el – Benedek Elek népmesegyűjtménye és a Kalendula volt. És olvastam. Megnyílt előttem idő és tér, múlt és jövő, a poros kisváros, a szegénység helyébe egy tündérvilág. Jött Verne és Jókai, Cooper és Gárdonyi, May Károly és Mikszáth, Móra Ferenc, Molnár Ferenc, Nemecsek és Winnetou, Berend Iván és Nemó kapitány, Grand kapitány. Tanultam lelkesedni a hősi múlton, a felfedezőükkel jártam be a világot, a nyomdokukba lépve, Cook kapitánnyal kötöttem ki Tahitin, tanúja voltam, mikor Balboa, fehéremberek közül először meglátta a Csendes-óceánt. Bodrogi bácsi a lelkes kisdúáknak megengedte, hogy segítsen neki a raktárban, de az olvasási szzenvedélye már akkora

volt, hogy akkor is olvasott, amikor dolgozni kellett. Bodrogi bácsi kitiltott, de hamarosan megenyhült, mert a Monte Cristo folytatását is kezembe adta, pedig azok nem forogtak a kölcsönzésben, saját házi könyvtárból olvashattam el.”

Szecsó Károly (1939) számos könyv írója, egri helytörténész, tudományos kutató 1951-ben iratkozott be a mezőcsáti könyvtárba. Még ma is emlékezik az első két általa olvasott könyvre. Az egyik egy palacsintaevési versenyről szól, a másik – mivel 1951-et írtunk – Zalka Mátéról. Középiskolában már éves olvasási tervet készített. A tervezett száz darabot legtöbbször már szeptember végére teljesítette. Annyira szeretett olvasni, hogy amikor édesapjával tehenes szekéren a határba mentek dolgozni, mindig vitt magával egy-egy könyvet, amit a szekérekben ülve, vagy a kocsni mögött, gyalog kullogva olvasott.

Kőváry László (1819-1907) történeti író, statisztikus a tordai kaszinóban találkozott a reformkor tudós szerzőinek műveivel, Széchenyivel, Wesselényivel, Bölöni Farkas Sándorral. Az olvasottak meghatározták életszemléletét, amint visszaemlékezésében írja: *„Széchenyi munkáiban kerestem a szállóigét: Magyarország nem volt, hanem lesz. A Balítételekből az ragadott meg, hogy a magyar nép sönkölve eszi a sóltan kenyeret, s Farkas Sándortól, hogy Amerika oly szabad, hogy mint az odavetődött magyar magát kifejezte: Itt nincs Józsa Gyuri, hogy kiáltja, hajdú, bakét elő.”*

Földesi Ferenc (1961) olvasóvá válásához ugyancsak Bodrogi János járult hozzá. A vele való találkozásra így emlékezett vissza. *„A könyvtárosunknak csak a nevét hallottam. Bodrogi János. Akkor láttam először, amikor barátommal bemelegedtünk az Andrássy utcai városi könyvtárba. Mindjárt a bejáratnál ott feküdtek az asztalon a vékony koporsók, de fedél nélkül, cédulák voltak bennük. Megnéztem az első koporsó első céduláját: Abonyi Arpád: Frida regénye. Ez jó lesz nekem, hátha van olyan vidám és együttal érzelmes, mint Szűcs Mara házassága. Egy idősebb köpenyes emberhez lépek, és kérem Abonyi Arpád regényét.*

Abeytett, hogy kezembe nyomta volna, elkezdett faggatni. Hogy hívnak? Hát apád? Mit szoktál olvasni? Felelgetek illetlenül, mert Tabánban arra neveltek, hogy mindenkinek köszönni kell, és udvariasan beszélni.

A boltiköpenyes gyors beszédű ember volt, de nagyon barátságos. Úgy beszélt velem, ahogy a gyerekekkel szokás, de azt tette, ami már nem szokás. Képletesen szólva „megtapogatta a fejemet”, és gyorsan eldöntötte, merre irányítson a könyvek világában. Jókai Török világ Magyarországon című könyvét nyomta a kezembe.”

Az ugyancsak hódmezővásárhelyi, 1938-ban tizennégy éves **Hajdú Sándor** az édesapjától születésnapra ajándékkul egy könyvtári kölcsönzőjegyet kapott. Visszaemlékezése szerint *„A tenyérnyi barnássárga kartonlap, adataimmal kiállítva, nagy áldásnak bizonyult. Engem évekre ellátott a szükséges szellemi táplálék jelentős részével. (...)*

A könyvtár az akkori zöldeséges piacon, a mai múzeum épületében működött. Téglából épült vakolás nélkül, mint a gimnázium, lépcsőn kellett fölmenni, mint ott. Rögtön otthonosnak éreztem, megszerettem. Balra a földszinten az utcai frontot foglalta el az intézmény. Jobbkézt pultr nyújtóztott át a szobán, rajta az adminisztráció kellékei. Nagy nyílántartó könyv, dobozok, kartonok, három hosszú dobozban kézzel írt cédulakatalógus a regények, ismeretterjesztők és az ifjúsági irodalom számára. Azonnal

rávettem magam a harmadikra, de amúgy nem sokan használták a katalógusokat. Ott trónolt a pult mögött Varga Jóska bácsi, a könyvtáros, aki mindent tudott, mindenkit ismert. Ő ajánlotta a látogatóknak a nekik való könyveket, többnyire kérdés nélkül. (...)

A Bibliához kapcsolódva, kibányásztam a magyar mese- és mondavilágot. Őt kötetet találtam belőle, mind elolvastam. A sárkányok, táltosok, boszorkányok kegyetlen történetei szörnyűségben állták a versenyt az Őszövésséggel, azonban egyhangúbbak, mondhatnám, unalmasabbak voltak. Ezt szóvá tettem, mire Jóska bácsi ajánlotta Vernét, ott találok eseményt bőven. Válogathatok negyven kötet közül, mutatta a katalógusban, hol. Élvezte, hogy az első perctől használtam a katalógusokat. Próbaként kivettem az Őt hét léghajón-t, aztán sorra mind a negyvenet. A fantáziát élveztem bennük, hanem a fordítások többsége bikkfanyelvű volt. Hát olvass Jókait, mondta Varga Jóska, bár azt sokkal többen keresik, mint Vernét, van belőle elég. Ha rákapsz, mindig biztosítom neked, amit kérsz. - Megint igaza lett. Jókai tudott magyarul, mesélni is tudott, színes, fordulatos volt. Lassan kiolvastam a Jókai összest, közben Gárdonyi összest is, akiről szintén nagyon jó véleményem alakult ki. Ő is tudott magyarul. A sort Mikszáth zárta be. - Ráakadtam a Magyar Földrajzi Társaság sorozatára, Cholnoky Jenő: Balaton, Baktay Ervin: India. (...) Mindet elolvastam. Negyvenhárom nyaráig, jó öt évig látogattam a könyvtárat. Ebbe még belefért a külföldi romantikus regények egy része. Az angoloktól W. Scott, a franciáktól Stendhal, a két Dumas, V. Hugo. Később is a könyvtár olvasója maradtam, Pesten. A Műegyetem könyvtárának humán gyűjteménye is kitűnő volt”.

Ugyancsak a hódmezővásárhelyi Városi Könyvtár látogatója volt **Gyáni Gábor** (1950), aki gimnazista korában hetente legalább egyszer, de sokszor többször is betért ide. Buzgón látogatta a folyóirat olvasót, mert az „*afféle klubhelyiség, vagy amilyen régebben az (úri) kaszinó, egy szakmai egyesület vagy olvasókör lehetett.*” A folyóirat olvasó azért volt számára különösen vonzó, mert az iskolai könyvtárral szemben oda sok idegen nyelvű folyóirat is járt. Ez a hatvanas években szokatlan volt számára... *”Rádadásul idegen nyelvű folyóiratok is jártak ide, amin ma sem győzők eleget csodálkozni. Vajon ki lehetett az a jötevő, ki töltötte be akkoriban a beszerzői posztot, aki mindezekért felelős volt? Talán Kárász Józsi bácsi, aki ebben az időben már kaphatott értelmiségi állást is (korábban a néhány méterrel arrébb lévő benzinkútnál dolgozott mint kútkeszélő), és akét gyakori könyvtári otlétem alatt számtalanszor láthattam, amint az irodájából kijőve keresztülment az olvasótermen.*” Gyáni Gábor érdeklődését a modern művészet iránt a könyvtárban olvasott művészettörténeti folyóirat indította el. Hosszú évtizedek után is megmaradt emlékezetében, hogy amikor osztályfőnöke felkérte, hogy tartson vitaindítót az előítélet problémájáról, a könyvtárból kölcsönözte ki Heller Ágnes *Társadalmi szerep és előítélet* című munkáját.

Az író-olvasó találkozók is maradandó hatással voltak Gyáni Gáborra Egy szegedi főiskolai tanára keltette fel benne az érdeklődést egy Ady vers nyomán *„szunnyadó, de csak éles elmével kibogozható (filozófiai) jelentés”* fogalmára. A könyvtári író-olvasó találkozó *„hozjárult némiképpen abhoz, hogy felnőtt életemet a jelentések folytonos megfejtésének szenteljem.”* A visszaemlékezése befejezéséként írta: *„Így viszem tovább azokat a valamikori tapasztalataimat, melyeket a hatvanas évek elejétől az évtized végéig tartó időben a valamikori Lenin utcai könyvtárárpületben szereztem.”*

Herczeg Mihály (1926-2011) levéltáros, helytörténész, Hódmezővásárhely díszpolgára a vásárhelyi *„szürke nővérek kölcsönkönyvtárában”* egész életére meghatározó világnézeti művekhez jutott. Ebben a könyvtárban alakult ki történelmi érdeklődése Tormay

Cécile, Gulácsi Irén könyvei révén. Később a városi könyvtárba iratkozott be, ahol a kölcsönzés egy szűk szobában történt. A könyvekhez csak jegyzék alapján jutottak az olvasók. Herczeg Mihály itt jutott Bársony István, Csathó Kálmán, Bibó Lajos, Zilahi Lajos, Zsigray Julianna műveihez. A visszaemlékezésében szintén Bodrogi János kerül középpontba. Szerinte Bodrogi János bácsi munkába állítása „óriási változást” jelentett a könyvtárban. Bodrogi János bácsi – Herczeg Mihály érdeklődését követve – jobbnál jobb könyveket ajánlott, így „*Tucat számra olvastam magyar és külföldi írók műveit.*” Figyelmet érdemel Herczeg Mihálynak az a megjegyzése, hogy „*Mindezekhez a könyvekhez akkor jutottam a városi könyvtár jóvoltából, amikor legfogékonyabb voltam a világ szépségeire, igazságaira, helyes magatartásra.*” Ma talán kuriózumnak tűnik, de az ötvenes években történeti valóság volt, ezért a visszaemlékezéséből szó szerint idézzük: „*1951-ben a néphadseregben daloltuk, hogy könnyű a szívünk, vidám a nyár... Egyszer itthon jártam szabadságon. Nehogy baj legyen belőle, csak egy Turgenyev kötetet vittem el a könyvtárból magammal. Hát nem megtalálták a kofferomban!? Hívtak a D-tisztek. Azt a letolást, amit én kaptam „burzsoá ideológia” terjesztése címén...*”

Kárász József (1914- 1996) író, könyvtáros harmadik vagy negyedik osztályos korában Makón „találkozott” a könyvtárral. A vakációt nagybátyjánál töltötte, aki a helyi gazdakör könyvtárosa volt. A kis Jóskát magával vitte a könyvtárba, ahol a gyerek „segített” a nagybácsinak. Egy interjúban erre így emlékezett vissza: „*Két szoba, üveges szekrények körben a falak mellett, könyv és könyv mindenütt, kicsit megszárdított a látvány. Lehetett, ahogy vizsgálom, rá, vagy háromszor kötet. Boldogan sűrűgtem, forogtam ott, rakosgattam a könyveket. Itt találtam meg első fontos olvasmányaimat, Benedek Elek köteteit, a magyar mondavilágot. Az Árva madár című regényemben próbáltam ezt az élményemet földolgozni.*” Kárász Józsefnek a makói üveges szekrény óta állandó kísérelője, társa lett a könyv. Minden bizonnyal az első könyvtári élmények hozzájárultak ahhoz, hogy Kárász József könyvtáros és több könyv szerzője legyen.

Miklós Pál (1927-2002) művészettörténész, sinológus, műfordító véletlenül jutott könyvhöz amíg fel föl nem fedezte a perencesbányatelepi Bányamécses Olvasókör és Kultúregyesület kis kézikönyvtárát. Ahogy írja „*Nagybátyám elődje, Laudy János igazgató-tanító alapította ezt a kis művelődési házat, ha jól tudom, a húszas években. Bányászok, gyári munkások jártak oda sakkozni, biliárdozni, könyvet kérni. Péntekenként, a kölcsönzés napján mindig ott lebzseltem az öreg aknász körül, aki kevéske szakértelemmel, de annál nagyobb ügyszeretettel végezte ezt a munkáját. Járt oda más gyerek is – akiket szülei küldtek –, ám engemet furcsállkodva fogadott, mert magamnak böngésztem olvasnivalót. Nem kedvelte a nyüzsgésemet, de idővel beletörődött, hogy mindig ott vagyok. Így elolvashattam nemcsak az összes Vernét, Jókait, Mikszáthot, de Márait és más kortárs szerzőket is, ha nem vitte el őket éppen a mérnökné nagyságos asszony.*”

Balogh Mihályt (1943) könyvtárost, kunszentmiklósi irodalom- és helytörténészt vasutas édesapja küldte kölcsönözni a kunszentmiklósi szakszervezeti könyvtárba. A kölcsönzés közben a könyvtáros észrevette a kisgyermek „*sóvár tekintetét*”, és megkérdezte, hogy tud-e olvasni? Az igenlő válasz után egy könyvet nyomott a kezébe, azzal a megjegyzéssel, „*Na kisöreg, ekkor ezt olvasd el! Ha visszahozod, kapsz másikat. De csak akkor, ha elmondod, miről szól ez itt.*” Lehet, hogy ez a könyvtárosi magatartás, ez a kedves figyelmesség hozzájárult, hogy a kis Mihály negyedikes korára, már „mindenevő” olvasó lett,

de talán ahhoz is, hogy később Balogh Mihály egy országos szakkönyvtár, az OPKM igazgatója lett.

Juhász Gyula (1883-1937) költő már fiatalkorában rendszeres könyvtárlátogató volt. 1922-ban azt írta, ha az örök Bíró előszobájában megkérdezik, hogy mit csináltam ifjúságomban, „*egy székre való olvasójeget fogok leadni*”.

Véski Endrét (1916-1987), az író t ugyancsak a nyilvános könyvtár tette olvasóvá. Erről így számolt be: „*Tizenhárom, tizennégy éves koromban (könyvtárból kölcsönözve vitt oda édesanyám) naponta egy, sőt két kötetes köteteket faltam fel. Így ismertem meg legérzékenyebb fiatalságomban, a kényszerűen tanult klasszikusok mellett a Holnap és a Nyugat költőit.*”

Kiss Ottó (1963) költő szegény családban nőtt fel, ahol nem voltak könyvek, de bátyja tagja volt a könyvtárnak, ő kölcsönzött számára is könyveket. Amíg nem tudott olvasni, édesanyja olvasott fel a könyvtárból hozott mesekönyvekből. Amikor már tudott olvasni, volt olyan könyv, amit testvére egymás után ötször is kölcsönzött Ottónak. Néha ő is elkísérte a bátyját. Visszaemlékezése szerint „*később, de még az iskoláskor előtt egyedül jártam el könyvtárba, egyrészt, mert rájöttem, hogy a könyvtáros kisasszony legjobban egy óriásira nőtt királyleányhoz hasonlít, másrészt meg délutánonként diavetítővel levetített egy mesét. Általában ő olvasta fel a kockák alatti szöveget, de ha nagyobb fiú is volt a teremben, rábízta az olvasást. És ha a fiú ügyesen olvasott, hehesen hangszóvra, a szépséges királylány elégedetten bólintott. Nagyon irigyeltem azokat a fiúkat, és amikor végre én is megtanultam olvasni, alig vártam, hogy bizonyítsam a királyleánynak. Általános iskolás koromban nem hagytam fel bát a könyvtárba járással, de egyre ritkábban ültem be a vetítésre, helyette kölcsönöztem, hogy lássa a királylány, hogy milyen nagy vagyok már. Utóbbiakat persze olvasatlanul vittem vissza, és csak évek múlva, amikor már érdekelték, kölcsönöztem ki újra.*”

Adamik Tamásné Jászó Anna (1942) nyelvész, egyetemi tanár igen korán kezdett könyvtárba járni. Élményeit szó szerint idézzük. „*Egy közeli sarkon az államotított Patykoosma helyén megnyílt a Szabó Ervin Könyvtár kerületi fiókjá, ahol Guszti néni, egy szigori és terebélyes asszonyság etetett minket épületes olvasmányokkal. Egymás után vittem haza a szovjet gyermek- és ifjúsági irodalom remekeit, ilyeneket, mint Vologya utcája, Jeges utacsákák, Távokban egy fehér vitorla, Timur és csapata, Zoja és Sura, Oleg Kosevoj, Ifjú gárda. Szüleim nem szóltak semmit, csak egymásra néztek, gondolom, a legtöbb családban óvakodtak a kritikai megjegyzésektől, sosem lehetett tudni, mit szed ki a tanító a gyerekből. Szerencsére hamarosan kikeveredtem a harcias, antifasiszta irodalom bűvköréből.*” A „kikeveredés” sikeres volt, mert A. Jászó Anna ma a magyar nyelv és irodalom professzora, számos könyv szerzője, az egyik legismertebb kortárs nyelvtudós.

Antal Dániel (1901-1972) erdélyi mezőgazdasági szakírót és emlékiratíró a nagyapja vitt el a Szatmárnémeti Társaskörbe, ahol könyvtár is működött. Visszaemlékezése szerint hetenként egyszer járt a könyvtárba. Az ott dolgozó könyvtárosokra még öregkorában is hálával gondolt vissza, azokra, „*akik nagy szeretettel és megértéssel segítettek olvasmányaim kiválogatásában és abban, hogy azokat megérthessem. Azt hiszem, nem volt olyan könyv, amit én el nem olvastam volna; sok szép órát szereztek nekem.*”

Berend T. Iván (1930) asztalos édesapjának gazdag könyvtára volt „*a falakat elborító polcokon sokasodott a történelem, a pedagógia, a pszichológia, a szépirodalom.*” Amikor mindezt már kevésnek találta, beiratkozott az Országos Széchenyi Könyvtárba. Az eredményt ismerjük Berend Iván tudományos életútjából.

Buda Béla (1939-2013), a neves pszichiáter édesapja szegény szabó volt. A kis Béla egy utcai árusnál alkalmi munkát végzett, s rajta keresztül jutott gengszter történetekhez. A vitatható minőségű kezdetek ellenére olvasóvá vált, korán beiratkozott a Miksa utcai Szabó Ervin könyvtárba, s annak rendszeres olvasója lett.

Csizmadia Imre (1902-1986) író szegényparaszti környezetben, tanyán nőtt fel. A könyvtárhoz áttételesen, a nagyapján keresztül jutott, aki a Polgári Olvasókörnek volt tagja. Önéletrajzában így emlékezik vissza gyermekkori élményeire: „*Öregatyám tagja volt a Polgári Olvasókörnek, és így kéthetenként az István mindig hozott onnan könyveket. Egy részüket kivitték a tanyára, más részüket öregatyám és néha öregszülem olvasta. Este lefekvés előtt oda kellett vinnem a csizmahúzó kutyát az ágy alól a karosszékhez, amelynél öregatyám ült, meg kellett nyomnom a csizma orrát, aztán visszavinnem a kutyát a helyére. Öregatyám leveikőzött, karosszéket állított az ágy elé, két könyvet tett a székre meg a pipáját, dohányzacskóját. A petróleumlámpát is a székre tette, lámpaernyőnek ollóval kerekre nyírt papírost tett a lámpaüvegre. Lefeküdtem, az orrára helyezte a pápaszemét, és olvasott, sokszor éjfélig is. Én is szerettem a könyveket lapozgatni és a képekben gyönyörködtem. Másodosztályos koromtól kezdve este, miután a leckémet megtanultam, megengedték, hogy lefekvés előtt egy félórácskát olvassam, nézgethessem a könyveket. De a félóra hamar letelt, és már hallatszott is öregszülem figyelmeztetése. »Gyerekek, a cigánygyerekek citerázták az icakát, lefeküdni má, mer’ reggelle nem ibrec föl.« És én fájó szívvel szót fogadtam.*” Ha áttételesen is, a kis Imre korán találkozott könyvtárral, és ilyen élmények után olvasó, majd író felnőtt lett.

Éjszaki Károly (1918-1907) a Petőfi Társaság alelnöke nagymamája szobalánya segítségével jutott el a magyar irodalomhoz. Később felfedezett egy kölcsönkönyvtárat, de azok állománya nagyrészt német nyelvű volt.

Érdekes módon jutott el **Katona József** (1791-1830) a könyvtárba. A kis József – akinek édesapja könyveket szerető ember volt – fiát a pesti piaristákhoz küldte tanulni. A fiú szállásadója az Egyetemi Könyvtár szolgája volt, így könnyen búvárkodhatott a könyvtár könyveiben.

Juhász Ferenc (1928-2015) édesapja meséin nőtt fel, de középiskolás korában az ellógott órákat olvasással töltötte. Rendszeres látogatója volt az Egyetemi Könyvtárnak. Egy interjúban elgondolkodva megjegyezte, hogy „*Nem tudom, mikor lennék hívebb az életrajzomhoz: ha elmondanám, ami velem történt, vagy amit elolvastam. Mert az ember életrajza többek között azonos az olvasmányáival.*”

Keresztury Dezsőnek (1904-1996) gyermekkorában több könyvtári élménye is volt. A könyvek iránti érdeklődése Arany Jánossal kezdődött. Bár szemét féltették az „olvasóláztól”, apja megengedte, hogy a zalaegerszegi kaszinó könyvtárából hazahozott könyvet Dezső is olvassa.

Sajátos úton jutott a könyvtárba **Herman Imre** (1889-1984) tudós akadémikus. A Tavaszmező utcai Fiúgimnázium tanulója volt, ahol az iskola magyar-latin szakos tanára a jobb tanulóknak belépőjegyet adott az Akadémiai Könyvtárba. Visszaemlékezése szerint ettől kezdve megváltozott az élete. A könyvtárba járás hozzátartozott az életéhez. „*Szorgalmasabb látogatója voltam – írta – a könyvtárnak, mint ahogy otthon tanultam.*”

Ugyancsak rendhagyó módon vált olvasóvá e munka összeállítója, **Jáki László**. A háború után egy téves szülői döntés nyomán kereskedelmi iskolába írtattak, ami nem felelt meg érdeklődésének. Viszont az iskolában volt elhelyezve a Fővárosi Kereskedelmi Szakkönyvtár. A szocializmus első éveiben a könyvtárnak látogatója nem volt, hiszen kit érdekelt akkor már a hagyományos kereskedelem. Véletlenül benyitottam a könyvtárba, ahol egy kedves idős hölgy fogadott. Nagyon barátságos volt, hiszen olvasója már nem igen volt. Boldogan kölcsönözte számomra a polgári közgazdaságtan klasszikusait, amit természetesen nem értettem, de a vastag könyvek tekintélyt biztosítottak számomra az osztályban. Ezt fokozta, hogy egy alkalommal ráakadtam Roosevelt fiának egy könyvére (*Apám így látta*), ebből megismertem az elnöknek a két világháború közötti közgazdasági elveit (New Deal). Ezt a tudásomat felhasználtam egy dolgozat írásánál, ami viszont még a tanárok körében is meglepően nagy sikert hozott számomra. Olvasmányom „haszna” volt továbbá, hogy nem buktattak meg matematikából, innen egyenesen vezetett az út bölcsészkarra, majd egy olvasással eltelt életúthoz.

Gabnai Katalin (1948) író, kritikus, olvasáskutató sem egyenes úton találkozott a könyvtárral. Egy alkalommal véletlenül nem vitte vissza a kölcsönkönyvtárba Puskin *Mese Széltán cárról* című munkáját. Nagymamája kétszer is fedezte az 50 filléres késedelmi díjat. A harmadszori büntetést már ő fizette, de „vérszemet” kapott, és engedélyt kért, hogy a felnőtt részlegbe is benézhesen. A könyvtáros ezt megengedte. Erre még felnőtt korában is lelkesedéssel emlékezett vissza. *”Köszönök mindent az akkori oroszbarát könyvtárosoknak. Tanulság: éljenek az emberséges könyvtárosok. Ha nincsenek, nekem sincs Három ember a hóban, nincs József és testvérei, nincs Édes Anna, nincs Moby Dick. Nincs Dosztojevszkij, nincs Mikszáth, nincs Tolstoj, nincs Goethe, nincs Erasmus, nincs Arany János. A többiek már hozták egymást.”*

Az író, etnográfus **Szenti Tibor** (1939) gyermekkorában találkozott a mesével, sőt már a lexikkal is. Fodrász édesapja ugyanis nevelő szándékkal esténként az ágyban véletlenszerűen felütötte a *Tolnai Világlexikont*, felolvasott egy-egy szócikket, és gyermekének elmagyarázta annak a lényegét, Ilyen előzmények után aligha véletlen, hogy az általános iskola alsó tagozatába járó gyermek betért a hódmezővásárhelyi Városi Könyvtárba, ahol a már a többször említett Bodrogi János fogadta, „*aki beírta nevem egy jókora tagnyilvántartó könyvbe. Kis kártyát is kaptam tőle, amelyre dátumot jegyzett föl, hogy mikor jöjjenek vissza, mert »most Móra Kincskereső kisködmöne a divat, minden kisdiák ezt olvassa, és egyetlen példány sincs bent« – magyarázta. Csalódott voltam. Néhány nap múlva megkaptam a könyvet. Talán két hét volt a visszaadási idő, de pár nap alatt elolvastam, pedig máig rossz szokásom, hogy igazán nem tudok könyvet falni, hanem lassan és úgy olvasom, mintha tananyagot kellene tanulnom, Ennek köszönhetem, hogy ma is fejből tudom én benne lévő szép verset a szűcsmesterről, aki a kis temetőben nyugszik...*” Idézzük Szenti Tibornak több tudományos egyesület tagjának, számos könyv írójának 68

éves korában írt hitvallásként is olvasható, szép sorait: „*Számomra a könyvtár, mint intézmény – a levéltár mellett – elsőrendű tudásbástyám. Elődeim és kortársaim szellemi vagy érzelmi indíttatású kultúrtermékeinek tárháza. (...) Ha a testnek a kenyér, a léleknek a szeretet, a szellemnek a tudás a tápláléka. Számomra a könyvtár ez utóbbinak a temploma; óriási mauzóleum oltára, amelyben nem egyszer élt testek nyugszanak, hanem a ma is működő ész és lélek van jelen; olyan erővel, hogy ha már az erőm elbagyott, rájuk, mint biztos oszlopokra támaszkodhatom. Nem vagyok jó pap, de a könyvtárból holtig tanulhatok. Milyen nagyszerű lenne, ha majd egy szép verses kötettel a kezemben születnék át egy másik világba.*”

***

Írásom bevezetőjében jeleztem, hogy a leírt és idézett életrajzi részletekből tartózkodunk törvényszerűségek, általános tanulságok levonásától. Annyit azonban mégis megkockáztatunk, hogy majdnem minden visszaemlékező említi a könyvet szerető könyvtárost, legyen az hat elemít végzett kőműves, egyetemet végzett tanár, bányász vagy „királykisasszonnyá avanszált óvónő”. Ha ők szerették az olvasást, a könyvtárat és az olvasókat, akkor a többi már nem maradt el. A kis könyvtárlátogató olvasókból írók, tudósok, művészek lettek. És ami talán ennél is fontosabb, olvasni szerető felnőttek*.

Jáki László

Állománygyarapítási lehetőség könyvtáraknak a Mikes Kelemen Program jóvoltából

Mint arról több helyen a sajtóban – így a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2016. évi 1. számában is – olvasni lehetett, a Mikes Kelemen Program keretében a nyugati diaszpórából hazánkba került könyveket, dokumentumokat az Országos Széchényi Könyvtár kiválogatja. Az a csekély számú kiadvány, amely hiányzik az OSZK-ból, a nemzeti könyvtár állományába kerül, nagy többségüket azonban hazai és külhoni, bármely típusú könyvtárak igényelhetik a maguk számára. A helyszíni válogatásra nincs mód, de az OSZK honlapján az e célra kialakított oldalon (http://www.oszk.hu/hirek/merdfoldko_mikes_program) megtalálhatók a felajánlott tételek, éspedig a NEKTÁR bibliográfiai tételeire történő utalással.

A tervek szerint az OSZK hetente fog új listákat közzétenni.

* A gyermek- és ifjúkori olvasmányok meghatározó fontosságáról, gondolkodásmódot és életpályát meghatározó szerepéről Bényei Miklós – e számunkban folytatódó – cikksorozata is eleven tanúságtétel. (A szerk.)